

Timotej I. iz Bagdada, katolikos Vzhodne sirske Cerkve, 780–823: Še vedno koristen vzor**

Timotej I. iz Bagdada je pogosto spregledana osebnost cerkvene zgodovine, pa čeprav je bila v njegovem času Vzhodna sirska (nestorijanska) Cerkev najbolj razširjena Cerkev na svetu, vse od Cipra pa do Kitajske. Njena izjemna rast in krepitev se je začela po letu 451, ko so v rimskem cesarstvu nestorijanstvo začeli preganjati kot krivoverstvo. V vsaki deželi, ki jo je Vzhodna sirska Cerkev dosegla, je začela svoje misijonsko delovanje kot manjšinsko verstvo brez podpore oblasti. Eden izmed njenih prvih misijonarjev na kitajskem, A-lo-pen, je sicer pritegnil pozornost cesarja T'ai-tunga (625–649), ki so ga zanimala mnoga verstva; vladar je dal besedila sirskih kristjanov celo prevesti v kitajščino in jih shranil v cesarski knjižnici. Vseeno pa je bila njegova podpora omejena zgolj na začetno pomoč.³ V osmem stoletju je Timotej – ker Vzhodni Sirci v Perziji niso bili niti v neprestano nadlogo muslimanom, niti niso bili del krščanstva pod bizantinsko ureditvijo – uspel prepričati kalifa, da mu je dovolil popraviti cerkve in poslati svoje ljudi v nekdanje 'krščanske' dežele, ki so bile tedaj pod muslimansko oblastjo.

Večina izmed nas ni nikoli slišala za Timoteja I., saj predavanja iz zgodovine Cerkve običajno o njegovi skupnosti ne govorijo. Tudi sam nisem nikoli slišal zanj, pa čeprav je bila zgodovina ena izmed mojih glavnih predmetov na kolidžu in v semenišču. Celotni doktorski študij na univerzi Yale mi ga ni razkril. Omenjen je sicer v zgodovini svetovnih misijonov in se zdaj pojavlja v nekaterih zgodovinah svetovnega krščanstva. Zdi pa se, da ima pomembno mesto v različnih študijah krščanstva v Indiji in na Kitajskem.⁴

Timotej je kot voditelj Vzhodne sirske Cerkve prišel v prestolnico Bagdad manj

kot dve desetletji po tem, ko je mesto leta 762 postalo sedež muslimanske dinastije Abasidov.⁵ Katolikos pred njim so sedež patriarhata Vzhodne sirske Cerkve prestavili v Bagdad iz Selevkije-Ktezifonta, ker so menili, da bi bilo dobro paziti na abasidski dvor. Kraljevi družini so namreč že služili vplivni krščanski zdravniki. In ko je leta 823 Timotej umrl, Bagdad ni bil samo politična prestolnica ogromnega islamskega cesarstva, ampak tudi priznana izobraževalno središče, še posebej za področje matematike, znan pa je bil tudi zato, ker so tu izdelovali tak papir, ki je bil boljši od kateregakoli kitajske izdelave.

ŠOLANJE IN CERKVENE SLUŽBE

Ob koncu četrtega stoletja je bilo Sredozemlje domovina štiriintridesetih milijonov kristjanov. Toda do konca osmega stoletja se je zaradi islamskih osvajanj število kristjanov v Sredozemlju zmanjšalo na manj kot deset milijonov, izgubljene pa so bile skupnosti v Turčiji, okrog Palestine, v severni Afriki, pa vse do Španije. Kljub temu pa je Vzhodna sirska Cerkev ustanovila občestva v Siriji, Palestini, Mali Aziji, na Cipru in v Egiptu, saj bizantinski zakoni proti njim zaradi islamskih osvajanj niso bili več v veljavi.⁶ Pa tudi muslimani so z Vzhodnimi sirskimi Cerkvami ravnali dokaj lepo, saj so vedeli, da so Vzhodni Sirci že dolgo časa nasprotniki njihovih sovražnikov Bizantincev. Kristjani vzhodno od Antiohije so bili tako razširjeni vse do Kitajske, najbrž pa jih je bilo več kot deset milijonov in večina izmed njih je pripadala Vzhodni sirski Cerkvi pod katolikosom iz Bagdada.⁷

Timotej je bil pravi človek za to svetovljansko mesto. Rojen je bil v bogati krščanski družini, njegov stric Gregor, škof, pa ga je poslal k Rabbanu Mar Abrahamu Razlagalcu, ki ga je učil Svetega pisma. Pri njem se je naučil interpretativnih metod voditeljev, kakršna sta bila Diodor iz Tarza (umrl okrog l. 390) in Teodor iz Mopsuestije (umrl okrog l. 428). Kasneje se je v znamenitem samostanu Bet Abe v Adiabeni (južno od Mosula v Iraku), ki je 'mati patriarhov in škofov',⁸ seznanil še z grško filozofijo, poglobil je znanje hermenevtike in teologije ter najbrž spoznal tudi nekaj medicine. Njegov študij pa ni potekal samo v njegovem materinem jeziku, sirščini, ampak tudi v grščini, saj je bral nekatere grške klasike, pa tudi številne grške krščanske pisce. Poleg tega so menihi, ki so bili zadolženi za njegovo šolanje, poskrbeli, da se je naučil tudi perzijsčine in arabščine. Prav tako je dobro poznal grško logiko, tako kot mnogi vzhodnosirski cerkveni voditelji. Njegov prevod Aristotelove *Topike* v arabščino je neki kalif proglasil za izjemno delo.⁹ Timotej tudi zapiše,

da je porabil kar precej energije in denarja, da bi dobil dobro kopijo Origenove *Heksaple*, da bi imel točno besedilo Stare zaveze.¹⁰

Gregor je Timoteja naučil tudi veščin, ki so potrebne za vodenje, in mu pomagal, da je bil izvoljen za škofa v Bet Bagašu, vzhodno od reke Zab (jugovzhodna Turčija), ko se je on upokojil s tega sedeža. Tako je Timotej s pomočjo družine postal škof vplivne Cerkve. In ko se je odprlo mesto bagdadskega patriarha, je bil škof že osem let. Poleg tega, da je bil izjemno izobražen in mu je z nasveti pomagal stric, je znal tudi voditi cerkveno igro. V času volitev je tako dal s seboj pripeljati težke tovore in razširil govorce, da so polni zlata. In kot je pričakoval, so nekateri škofje, ki so bili vajeni simonije, glasovali zanj, da bi kaj dobili. Toda na njihovo presenečenje so bili tovari polni kamenja.¹¹ Nič čudnega torej, da so razočarani škofje organizirali skupino, ki je nekaj časa spodbijala njegovo izvolitev. Toda Timotejevi podporniki so prevaro označili za nič hujšo od zvijač, s katerimi si je pomagal svetopisemski Jakob.

Dolgo pred njegovim obdobjem so perzijski kristjani med Konstantinovo vladavino hudo trpeli, saj je Konstantin pisal šahu, naj perzijska oblast zaščiti kristjane. Toda ker je bil Konstantin s Perziji v vojni, so perzijski voditelji kristjane imeli za izdajalce interesov svoje države. Preganjanje je bilo izjemno kruto. Toda ko je Timotej I. leta 780 postal katolikos, je bil Bizanc prešibak, da bi predstavljal grožnjo, perzijski muslimani so premagali zaratustrijance, krščanska manjšina pa je napredovala. V pismu škofu v zahodni Siriji je Timotej celo hvalil položaj skoraj vseh kristjanov pod njegovo oskrbo, saj v političnem smislu niso bili privilegirani in so bili vse prej kot uveljavljeni. Njihov največji dragulj vere namreč ni bil poteptan v blatu kakor na Zahodu, kjer je najprej en in nato drug vladar zahteval, da verniki sprejmejo, kar on veruje.¹² Vera Vzhodne sirske Cerkve je bila torej še posebej pristna, ker politični voditelji izven skupnosti, ki so včasih kazali mišice pred verniki ali jim grozili s

preganjanjem, niso pretirano vplivali nanje. Je pa Timoteja skrbelo politično vmešavanje abasidske oblasti v izbiro škofov in zato si je vztrajno prizadeval oblikovati kanonsko pravo za volitve in druge težave. Kar je moral vsak kristjan storiti, je to, da je sledil očetom, ki so "pretrpeli vsako nevarnost za nas, da bi mi lahko sprejeli njihovo vero, živeli v skladu z njihovimi krepostmi, njihovimi navadami in njihovim načinom razmišljanja."¹³

POSPEŠEVALEC MEDNARODNIH MISIJOV

Timotej je svojo oblast nad Cerkvami od vzhodnega Sredozemlja do Kitajske izkoristil kot izjemno priložnost za misijonarjenje med nekristjani. Bolj kot katerikoli drug katolikos pred in za njim je spodbujal vzhodnosirske samostanske šole v Perziji, naj menihe izobrazujejo za misijonarje. Zato so se tam učili Svetega pisma, filozofije, teologije in medicine v sirščini, grščini, arabščini in perzijščini. S tako podlago so bili namreč pripravljeni na spopad z drugimi jeziki in na prevajanje Svetega pisma in pomembnih liturgičnih in teoloških besedil v srčni jezik in kulturo naroda, ki so mu služili. Pod Timotejevim vodstvom so tako iz Bagdada odhajali visoko usposobljeni misijonarji; po kopnem po severni in južni svileni cesti, pa tudi po morju iz pristanišča, kjer je danes Basra, v Indijo in na Kitajsko.¹⁴

Katolikos je voditelje poslal tudi na jugovzhod v prestolnico Jemna, da bi tam poživili Cerkev.¹⁵ Poroča, da so v danes zahodnem Turkmenistanu kan nekih zahodnih Turkov in skoraj vse njegovo ljudstvo postali kristjani. Tako veliko jih je bilo, da je kan želel imeti tam metropolita in ne zgolj škofa.¹⁶ Timotej je bil odgovoren tudi za evangelizacijo med vzhodnimi Turki, ki so naselili deželo vzhodno od Aralskega morja in reke Iaxartes (danes Sir Darja) do "mongolskih step in območja severno od Tien Šana".¹⁷ Tomaž iz Marge (9. stoletje) pripoveduje, da je za eno misijonsko postojanko Timotej izbral več

kot osemdeset menihov, da bi delovali med Dajlamiti in Gilaniani, ki so živeli jugovzhodno od Kaspijskega morja, ter med drugimi ljudstvi poleg njih, ki so prav tako častili drevesa in različne živali. Le redki kristjani, če sploh kateri, so kdaj pridigali tem ljudstvom. Menihi pa so med njimi delali čudeže in jih mnogo krstili. In zaradi te svoje prizadevnosti so imeli menihi izjemen ugled med kristjani po vsem Vzhodu.¹⁸

Timotej je načrtoval, da bo posvetil škofa za Tibetance, in je najbrž vedel za nekatere krščanske skupnosti ob svileni cesti, imel je celo oblast nad tistimi, ki so poslale svoje lastne misijonarje daleč na vzhod.¹⁹ V Tanskem v Ladakhu, v nekdanjem zahodnem Tibetu (danes je to severovzhodno območje Kašmirja, ki si ga lasti Pakistan), lahko na reliefih v jamah vidimo nestorijanske križe in krščanska besedila, napisana v sogdianskem jeziku, ki govorijo o misijonarjih iz te dežele (ki je danes v glavnem del Turkmenistana in Uzbekistana), ki so prinesli evangelij v Tibet.²⁰ Timotej je bil prav tako prepričan, da mora biti krajevni arhidiakon v Indiji "glava vernikov", pa čeprav je podrejen škofu. Arhidiakon namreč kulturo in jezik pozna bolje kot škof in zato je lahko učinkovitejši voditelj.

Okoli leta 800 je Timotej z veseljem ugotovil, da 'svet, svet, svet' v evharističnem bogoslužju v različnih jezikih pojejo Perzijci, Turki, Indijci, Tibetanci in Kitajci.²¹ In čeprav arheološka izkopavanja kažejo, da so bile vzhodnosirske bogoslužne knjige, ki so bile napisane v sirščini, po Vzhodu zelo razširjene,²² je očitno, da so bogoslužja, pastoralna oskrba in evangelizacija pogosto potekali v domačih jezikih. Nagrobniki namreč kažejo, da so vzhodnosirski kristjani govorili precej različnih jezikov.

ODNOSI Z DRUGIMI KRŠČANSKIMI SKUPNOSTMI

Druga stvar, ki jo je Timotej imel za pomemben del svojega poslanstva, so bili tako ostri kot tudi dobrohotni odnosi z

drugimi kristjani, ki evangelija niso razumeli na enak način kot on. Njegova Cerkev je namreč nosila krivoversko ime 'nestorijanska'. Številni pregledi zgodovine, celo nekateri novejši, ki se ukvarjajo s krščanstvom po svetu, še vedno uporabljajo to ime, ko govorijo o njegovi Cerkvi. Prav ta oznaka krivovercev je tudi prisilila nekatere sirske govoreče kristjane, da so se po odločitvi koncila v Kalcedonu leta 451, ki je obsodil Nestorija (umrl l. 451), izselili iz Rimskega cesarstva. Drugi carigrajski koncil je namreč leta 553 razglasil, da je Teodor iz Mopsuestije (umrl okrog l. 428) krivoverec in da so njegova dela krivoverska, tako kot tudi nekatera dela Teodoreta iz Kira (umrl med l. 457 in 466) in Ibasa iz Edese (umrl l. 457), ki odgovarjajo na Cirila Aleksandrijskega (umrl l. 444). In s tem so bili vzhodnosirski kristjani pahnjeni čez rob. Timotejeva skupnost je bila zato zaznamovana z bolečim, pa vendarle zanje častnim imenom sovražnikov vere.

Vendar Timotej kot najvidnejši voditelj Vzhodne sirske Cerkve ni zavrgel svoje tradicije, da bi lahko sprejel druge kristjane. Skliceval je koncile v Bagdadu, da bi opredelil kanonsko pravo svoje Cerkve, saj je bil odličen pravnik.²³ Trdil je, da je nauk njegove Cerkve skladen in vsaj na enem mestu jo je imenoval *pravoverna* (ortodoksna, op. prev.) Cerkev.²⁴ Njegova predstavitev vere je izredna. V devetinspetdesetih pismih, ki so še ohranjena (verjetno je bilo teh pisem vsaj dvesto), pa Gregorja Nazianškega ('Teolog', umrl l. 390), očeta grškega pravoslavja, navaja celo nekoliko pogostejše kot Nestorija. Trdi namreč, da Gregor v svojem delu *O Sinu* brani razumevanje enosti božje in človeške narave v Jezusu Kristusu, kar kaže na to, da je tradicionalno vzhodnosirsko stališče pravilno.²⁵

Ker sem Gregorja preučeval več kot petintrideset let, se spomnim, kako osupel sem bil, ko sem prvič prebral to Timotejevo izjavo. Artur Mason v svoji izdaji Gregorjevih *Petih teoloških govorov* previdno opozarja, da je vsaj dvanajst mest, na katerih se zdi Gregor v svojih sklepanjih, da je v Jezusu Kristusu

popolna človeška 'oseba', zelo nestorijanski.²⁶ Nestorij, Gregor in Timotej pravzaprav niso učili, da sta dve ločeni osebi. Toda ob nekaterih odlomkih iz Nove zaveze bi se lahko čudili, kako to, da Gregor in ostala dva ne pripadajo isti tradiciji. Ko je namreč Jezus v Getsemaniju molil: "Ne moja, ampak tvoja volja naj se zgodi," kdo je takrat govoril o Jezusovi volji, ki ni enaka Očetovi? In ko je vpil s križa: "Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?" kdo je klical svojega Boga? Na ta vprašanja ni bilo nikoli preprosto odgovoriti.

Timotej je spisal tudi delo, ki je bilo osredotočeno neposredno na Gregorjeve spise, morda prevod izbranih odlomkov ali pa komentar k njim. Vendar se je na žalost izgubilo – razen če skrito leži v Rimu, Parizu, kakšnem iraškem samostanu ali pa v knjižnici Tomaževih kristjanov v Kerali v Indiji, kjer je zdaj večina njegovih znanih rokopisov.

Katolikos ni zgolj vzdrževal stikov s kalcedonci v zahodni Siriji ali s tistimi, ki so bili razkropljeni po vzhodnih regijah, kjer so bile njegove Cerkve. Tudi pisal je o njih in jih prezirljivo imenoval melkiti (tj. rojalisti, pristaši bizantinskega cesarja). Monofizitsko skupino je imenoval tudi "jakobiti", po njihovem zanikrnem, pa vendar učinkovitem misijonarju Jakobu Baradeju (umrl l. 578). Timotej je nasprotoval nekaterim njihovim pomembnim teološkim naukom in o tem govoril tako znotraj svojih krogov, kakor tudi v pogovorih z muslimani. Kot je enkrat omenil kalifu, so melkiti in jakobiti, ne pa tudi Vzhodni Sirci, učili, da je Bog umrl pri Jezusovem križanju.²⁷ Škofa Severa iz Antiohije, monofizita, je celo obdolžil, da je namenoma poneveril svetopi-semsko besedilo.²⁸

Vseeno je Timotej hotel ostati blizu tem kristjanom, kot se mu je le zdelo, da je to mogoče. Vsaj enkrat je trdil, da vse tri skupnosti verujejo v eno *ousio* (bistvo) in tri *hipostaze* (osebe) v Trojici.²⁹ Prav tako pa "na enak način priznavamo našega Odrešenika za pravega Boga in pravega človeka. In pri sporu in razkolu med nami ne gre za enost [narav], ampak za to, na kakšen način prihaja do

enosti in kakšne vrste je.³⁰ Čeprav v globokem sporu z melkiti in jakobiti je Timotej torej uspel videti in ubesediti pomembne teme, ki so bile skupne tema dvema in njegovi skupnosti.

POZITIVNI POGLED NA MOHAMEDA

In končno, katolikos ni bil samo misijonski uradnik, ampak tudi sam dejaven misijonar. Leta 781 je kalif al-Mahdi (775–785) povabil Timoteja, naj se vrne na dvor, da bi govorila o religiji. Timotej je bil očitno pod zaščito *maž-lisa*, odloka, ki je omogočil povabljenemu v palačo, da je lahko svobodno povedal, karkoli je vedel o svoji religiji in Islamu, ne da bi mu grozila smrt. Ta instrument je bil eden izmed stebrov vélikega islamskega sistema univerz, ki se je razvil, ko so Evropejci komajda sanjali o tovrstnih ustanovah.

Al-Mahdi je že pred tem govoril s Timotejem. Zdaj pa je hotel več izvedeti o kristjanih. Razpravljala sta dva dni. Kalif je sicer vedel že mnogo stvari, toda večina tega, kar je vedel, so bili islamski stereotipi o krščanskem nauku. Ko pa je poslušal Timotejev uvodni "slavilni govor" o "Bogu in njegovi večnosti", ga je prekinil in vprašal, kako lahko tako moder človek, kot je katolikos, časti Boga, ki se je poročil z žensko, imel z njo spolne odnose in zaplodil otroka. Gotovo si je za Boga težko kaj takega predstavljati. Timotej pa je odgovoril, da Sveti Duh nima spolov. Kristusovo spočetje zato ni bilo kakor spočetje človeka.³¹

Kalif se je tudi čudil, kako lahko nekdo časti tri bogove. Gotovo so Oče, Sin in Sveti Duh trije in ne eden. Odpravimo te tri – častimo enega resničnega Boga! Katolikos pa je spoštljivo odgovoril z izbranimi podobama. Sonce je eno, vendar ima okroglo obliko, luč in toploto. Zlatnik za tri denarje, apoen islamske valute, je očitno eden in trije. V obeh primerih enost ne odpravlja trojnosti.³²

Nobeden izmed njiju sicer drugega ni prepričal, toda najbrž sta po tem pogovoru oba razumela nekaj več. Katolikos je priznal, da bi

on in ostali sprejeli evangelij, če bi ta dejansko omenil Mohameda kot preroka, ki prihaja.³³ Ko pa je naslednji dan al-Mahdi pritisnil na Timoteja, naj pove, kaj misli o Mohamedu, je patriarh šel dlje kot prvi dan. Že prej je povedal, da Mohamed ni bil prerok kot Mojzes in da ni bil učlovečeni Sveti Duh ter zato ni bil tisto, kar so obljubljali preroki Stare in Nove zaveze. Vseeno pa je kalif ugotovil, da bi bile nekatere Timotejeve izjave resnične in dobro oblikovane, če bi le sprejel Preroka. Velik del tega, kar je al-Mahdi sprejel, je bilo katolikosovo pozitivno vrednotenje Mohameda, ki ga v celoti navajam tule.

Mohamed je vreden vse hvale vseh razumnih ljudi, o moj vladar. Hodil je po poti prerokov in sledil tistim, ki ljubijo Boga. Vsi preroki so namreč učili nauk o enem Bogu in ker je Mohamed učil nauk o enosti Boga, je torej hodil po poti prerokov. Poleg tega pa so vsi preroki ljudi odvrčali od slabih dejanj in jih vodili k dobrim delom, in ker je Mohamed odvrčal svoje ljudstvo od slabih dejanj in jih vodil k dobrim, je torej hodil po poti prerokov. Še enkrat, vsi preroki so vodili ljudi stran od malikovanja in mnogoboštva ter jih vodili k Bogu in njegovemu čaščenju. In ker je Mohamed vodil svoje ljudstvo stran od malikovanja in mnogoboštva ter ga vodil k čaščenju in spoznavanju Boga, razen katerega ni nobenega drugega Boga, je očitno, da je hodil po poti prerokov. In končno, Mohamed je učil o Bogu, Njegovi Besedi in Njegovem Duhu in ker so vsi preroki prerokovali o Bogu, Njegovi Besedi in Njegovem Duhu, je torej Mohamed hodil po poti prerokov.³⁴

Timotej se je motil, ko je mislil, da Koran uči trojnost Boga, Njegove Besede in Njegovega Duha. Koren, sestavljen iz treh arabskih črk, ki se pojavlja na začetku nekaterih sur, je razlagal, pomeni tisto, kar bi kristjani imenovali nauk o trojici; prav tako je opazil, da Koran govori ob Bogu tako v ednini kot v množini. Gotovo pa bi imel slabše mnenje o Mohamedu, če bi vedel, da islamski prerok ni učil, da obstaja Trojica. Toda druge njegove misli so tehtne.

Tako Timotej kot al-Mahdi pa sta se hudo motila v sovraštvu do judov. In katolikos je bil tudi v odnosu do muslimanov dvoličen, saj jih je v svojih spisih za kristjane občasno imenoval "novi judje". Timotej je imel še druge manjše pomanjkljivosti. In čeprav so ga slavili kot dobrega pisca, ki je umetelno učil v svojih pismih, ni bil prav dober pridigar.³⁵

Vendar če pogledamo vsakodnevno življenje v Bagdadu in poskušamo jasno premisliti položaj muslimanov v Iraku in drugje, je Timotejeva javna ocena Mohameda primerno mesto za začetek. Ta pomembni krščanski misijonar je trdil, da islam v bistvu ni niti krščansko krivoverstvo niti popolnoma hudičeva zabloda. V pomembnem smislu je namreč Mohamed hodil po poti prerokov, sledil tistim, ki ljubijo Boga. Tako kot katolikos tudi mi nimamo Mohameda niti za preroka, kakršen je bil Mojzes, niti za učlovečenega Svetega Duha. Vseeno pa bi vsi kristjani, celo tisti, ki so jih preganjali fanatični muslimani, morali priznati, da bi morali vsi razumni ljudje hvaliti Preroka zaradi nekaterih njegovih pogledov in dejanj. Ob tem pa moramo zavriniti militantne islamiste, tako kot to počne velika večina muslimanov samih.

TIMOTEJ KOT VZOR

Natančno preučevanje Timoteja I. iz Bagdada nam lahko pomaga v odnosu z drugimi verstvi in pri vprašanih krivoverstev. Krščanska vera je misijonska. Ni narobe, če misijonarje dobro šolamo in jih pošiljamo po vsem svetu. Dobro je, da jih spodbujamo, naj ostanejo zvesti srčki vere in naj spoštujejo tako jezik kot kulturo ljudstva, ki mu služijo. Smiselno je tudi, da se ne zanašajo na oblastne strukture. Skoraj vedno namreč sledi vmešavanje oblasti. Odpri pogovori z drugimi, ki so se imenovali kristjani, so Timoteju omogočili, da je govoril s tistimi, ki so bili v svojih domovinah prav tako kot Vzhodni Sirci manjšina. Bil je razumevajoč, toda trd ekumenski delavec.

Petsto let kasneje, ko je Vzhodna sirska Cerkev v Aziji postala vse šibkejša, bi zelo potrebovali Timoteja iz Bagdada. Ta Cerkev je bila namreč tako zelo usmerjena sama vase in tako zaljubljena v svet in prvotna verstva okrog sebe, da ni bila več priča svojevrstnosti in je skoraj izginila.³⁶

Ko bo Timotej I., najbrž najpomembnejši katolikos iz Bagdada, postal bolj poznan lik v zgodovini svetovnega krščanstva, bomo svoj lasten položaj lahko razumeli veliko bolje. Lepo je videti, kako spet dobiva svoje mesto.

Prevedel: Leon Jagodic

* Frederick W. Norris. *International Bulletin of Missionary Research* 30 (julij 2006). Zv. 30. Št. 3. str. 133–136.

** Frederick W. Norris je upokojeni profesor z Emmanuel School of Religion.

1. Ian Gillman in Hans-Joachim Klimkeit. *Christians in Asia Before 1500*. University of Michigan Press: Ann Arbor 1999. Str. 272–78.

2. Kenneth Scott Latourette govori o Timoteju v: *The Expansion of Christianity*. Zv. 2, *The Thousand Years of Uncertainty, A.D. 500–A.D. 1000*. Harper & Brothers: New York 1938. Str. 274, 277. Stephen Neill. *A History of Christian Missions*. Penguin Books. Baltimore: 1964 ga ne omenja. Timoteja sem odkril, ko sem pisal: *Christianity: A Short Global History*. Oneworld: Oxford 2002. Gl. str. 82, 89. Dale Irvin in Scott Sunquist. *A History of the World Christian Movement*. Zv. 1. Orbis Books; Maryknoll, N.Y. 2001. Str. 284–88, 307–10, 313, 337 govori o njem. John W. Coakley in Andrea Sterk. *Readings in World Christian History*. Zv. 1, *Earliest Christianity to 1453*. Orbis Books: Maryknoll, N.Y.: 2004, posveča razdelek 45 njegovi Apologiji. A. Mathias Mundadan. *History of Christianity in India*. Zv. 1, *From the Beginning up to the Middle of the Sixteenth Century (up to 1542)*. Church History Association of India: Bangalore 1982. Str. 83, 88, 100–2, 181–83 razlaga Timotejev pomen za krščanstvo v Indiji. Kitajska študentka, ki je študirala na Yale Divinity School, mi je povedala, da je prvič slišala za Timotejev pomen pri predavanjih iz zgodovine Cerkve, ki jih je poslušala na Kitajskem.

3. Hans Putnam. *L'Église et l'Islam sous Timothée I (780–823)*. Dar el-Machreq: Beirut: 1975. Str. 4–11.

4. Gillman in Klimkeit. *Christians in Asia*. Str. 150.

5. A. S. Atiya. *A History of Eastern Christianity*. Methuen: London 1968. Str. 240.

6. E. A. W. Budge, ur. in prev. *The Book of Governors: The 'Historia Monastica' of Thomas, Bishop of Marga*, 2 zv. K. Paul: London 1893. Str. 380–81.

7. Oskar Braun. "Briefe des Katholikos Timotheos I." *Oriens Christianus* 2 (1902). Str. 4–5.

8. Thomas Hurst. "The Syriac Letters of Timothy I (727–823): A Study in Christian-Muslim Controversy" Doktorska disertacija. Catholic University of America, 1986. Str. 86. Zdi

- se, da strokovnjaki za Origena ne vedo, da je Timotej našel Heksaplo, ki jo je dal prepisati.
9. L. E. Browne. *The Eclipse of Christianity in Asia: From the Time of Muhammad till the Fourteenth Century*. Cambridge University Press: Cambridge 1933. 2. izd.: Howard Fertig: New York 1967. Str. 57.
 10. Raphaël Bidawid. *Les lettres du Patriarche Nestorian Timothée I*. Vatican Apostolic Library: Vatikan 1956. Str. 41.
 11. Hurst. "Syriac Letters." Str. 20, iii.
 12. Alphonse Mingana. "The Early Spread of Christianity in Central Asia and the Far East: A New Document." *Bulletin of the John Rylands Library* 9 (1925). Str. 307.
 13. Irvin in Sunquist. *A History of the World Christian Movement*. Str. 1:285.
 14. Mingana. "The Early Spread of Christianity." Str. 306.
 15. Gillman in Klimkeit. *Christians in Asia*. Str. 221.
 16. Mingana. "The Early Spread of Christianity." Str. 307.
 17. Isti. Str. 306.
 18. Gillman in Klimkeit. *Christians in Asia*. Str. 223.
 19. Wolfgang Hage. "Einheimische Volkssprachen und syrische Kirchensprache in der nestorianischen Asienmission." *Erkenntnisse und Meinungen*. Zv. 2. Gernot Wiessner, ur. Harrassowitz: Wiesbaden 1978. Str. 136.
 20. Wolfgang Hage. *Syriac Christianity in the East*. St. Ephrem Ecumenical Research Institute: Kottayam, India 1997. Str. 43–56.
 21. Hurst. "Syriac Letters." Str. 117.
 22. Alphonse Mingana. "The Apology of Timothy the Patriarch Before the Caliph Mahdi." *Woodbrooke Studies*. Zv. 2 Heffer,: Cambridge 1928. Str. 16.
 23. Hurst. "Syriac Letters." Str. 109.
 24. Arthur James Mason. *The Five Theological Orations of Gregory of Nazianzus*. Cambridge University Press: Cambridge 1899. Str. xvi–xix. Gl. tudi Frederick Norris. *Faith Gives Fullness to Reasoning: The Five Theological Orations of Gregory Nazianzen*. Brill: Leiden 1991. Str. 48.
 25. Mingana. "The Apology of Timothy the Patriarch." Str. 87–88.
 26. Hurst. "Syriac Letters." Str. 88.
 27. Isti. Str. 155.
 28. Wolfgang Hage. "Das Nebeneinander christlicher Konfessionen im mittelalterlichen Zentralasien." 17. nemški dan orientalistov. Od 21. do 27. julija 1968. Würzburg. Zbornik, 2. del, W. Voigt, ur. Franz Steiner: Stuttgart: 1969. Str. 521.
 29. Mingana. "The Apology of Timothy the Patriarch." Str. 17–22.
 30. Isti. Str. 69, 22, 23, 26. V zadnjih treh primerih govori o okusu in vonju jabolka ter o toploti in luči sonca, kakor da bi govoril o Sinu in Svetem Duhu Boga.
 31. Isti. Str. 54. Hurst. "Syriac Letters." Str. 107.
 32. Mingana. "The Apology of Timothy the Patriarch." Str. 61.
 33. Hurst. "Syriac Letters." Str. 117.
 34. Hage. *Syriac Christianity*. Str. 43–56.